

Előszó

A Dévényi-kapun belépő Duna valaha bőkezű hordalékának homokját elsőként a Kislalföldön terítette le, megteremtve ezzel a meszes homokpuszta életközösségeinek alapját. Az egykori kiterjedt homokvidék azonban mára nagyrészt eltűnt, átalakult. Egyrészt a Kislalföldre ma jellemző nagyfokú beépítettség, az intenzív mezőgazdaság, valamint a jelenleg is látványosan terjeszkedő ipari beruházások miatt. Másrészt a táj korábbi arculatának eltorzításában komoly szerepe volt az ültetett vagy véletlenszerűen megtelepedő idegenhonos növényfajoknak is. Okkal hihetnénk tehát, hogy hiába keressük már az egykori homoki életközösségeket. Szerencsére azonban a látszólag legértéktelebber homoki területek egy része elzártan, a beépítést és az intenzív gazdálkodást elkerülve, katonai gyakorlótérként átvészelte a huszadik századot.

„Becsomagolt” ajándék módjára bújta meg a kislalföldi homokpuszta az ország egyik legdinamikusabban fejlődő nagyvárosa, Győr közvetlen közelében. Néhány kutató lelkesedésének és kíváncsiságának köszönhetően tudunk csak arról, hogy e táj fontos értékeket őriz még egykori élővilágából. GÁYER GYULA 1911-ben írt, *Az erdei fenyő-erdő, mint a pusztai növényzet menedéke* című tanulmányában már felhívta erre a figyelmet. A 2000-es évek második feléig kellett azonban várni, hogy a Fertő–Hanság Nemzeti Park Igazgatóság irányításával megindulhasson a terület tematikus kutatása. 2010-től pedig elkezdődött a Kislalföldi homokpuszta Life+ tájrehabilitációs munka is, melynek első eredményeit tárja elénk ez a kötet. Átvitt és közvetlen értelemben is „kicsomagolásra” került a rejtőzködő homokpuszta. Az özöngyomoktól és idegenhonos faültetvényektől javarészt megszabadított tájban kitágult a horizont, szem elé kerültek a megbúvók, a túlélők. Immár kibővült életteret találnak maguknak az apró szigetekre felkapaszkodott populációfragmentumok. Árvalányhaját ringat a májusi szél, szól a búbosbanka, júniusban rajzik a sárga hangyafarkas, mozdulatlanul zsákmányra vár kerekhálója köldökén a derespók, magyar bordásfejű-kabócát rejt a gyeper, éjszaka szárnyra kel a buckabagolylepke, feketéllik a magyar futrinka a szeptemberi pergő homokon. Néhai CSAPODY PISTA bácsi gondolatát juttatja eszünkbe, aki a fertőrákosi kőfejtőnél állva ezt mondta: *„Most, mielőtt nyugati irányba haladva elhagyjuk a Kárpát-medencét, álljunk meg és nézzünk vissza. Összesűrítve köszön el tőlünk a Kárpát-medence élőhelyi sokfélesége, a szikes puszták, sziklagyepek, sztyepptavak, erdős sztyeppek világa.”*

Az 1980-as években KÁRPÁTI LÁSZLÓ, a későbbi Fertő–Hanság Nemzeti Park első igazgatója és CSAPODY PISTA bácsi mutatta meg a Veszprémi Akadémiai Bizottság természetvédelmi munkacsoportja tagjainak a gönyői erdő legértékesebb foltjaként őrzött „vérvirágost”, a henye boroszlánról elnevezett homoki sztyepprétet. CSAPODY PISTA bácsi ma így ajánlaná figyelmébe a jelenlevőknek a „kicsomagolt” homokvidéket: *„Aki a Dunát kísérvé érkezik a Kárpát-medencébe, azt már Győr határában fogadják az árvalányhaját ringató homokbuckák őshonos lakói. Itt találkozhatunk elsőként a Pannon életföldrajzi régió homoki élővilágával.”* Szerzőkként és szerkesztőkként annak reményében ajánljuk az olvasó figyelmébe a kézben tartott kötetet, hogy mostantól e homokbuckák, e jelképes szigetek, nem süllyednek tovább az átformált kultúrtáj óceánjában, hanem annak szomszédságában és oltalmában hosszú távon megőrzik a terület korábbi képét és lakóit. Ez nem csak szerves része, de záloga is egy nép kultúrájának, gazdagságának és jövőjének.

SZINETÁR CSABA & TAKÁCS GÁBOR

a kötet szerkesztői

Foreword

The Danube, pushing its way to the Carpathian Basin through the Dévény Pass, deposited its abundant sediment first in the Hungarian Little Plain (Kisalföld), forming the basis of the calcareous Pannonic sand steppes. These sand dunes, once covering large tracts of land, have disappeared or drastically changed by now. On the one hand, the plain is now heavily built-up or intensively cultivated, not to mention the extending industrial development projects. On the other hand, the introduction or spontaneous spreading of non-native invasive plants also played a major role in distorting the appearance of the region. We might thus think that the former sand steppe ecosystems have gone by now. Fortunately though, some parts of the “least valuable” sandy areas have survived the booming 20th century as military training grounds, closed from the public, avoiding residential development and agricultural use.

The Gönyű sand steppes laid unnoticed like “a wrapped present” right next to Győr, one of Hungary’s most dynamically developing city. We must thank the few dedicated researchers for drawing our attention to the treasures this land still preserved from its original flora and fauna. In his 1911 study *Scots pine forests serving as refugia of steppe flora*, GYULA GAYER already wrote about it. Still, it was as late as the second half of the 2000’s when a systematic research of the area began, organized by the Fertő–Hanság National Park Directorate. From 2010, a Life+ project for habitat restoration and conservation has also started, the first results of which are presented in this volume. The hidden sand steppes have been “unwrapped” both in a literal and in a figurative sense. The horizons have opened up over a land freed from invasive plants and non-native forest plantations. Now we can see the hiding survivors, and the fragmented populations, clinging to their small island-like habitats, find new suitable spaces to colonize. Feather grass waves gracefully in the May breeze, Hoopoe call breaks the silence, ant-lions take to wing in the June night, cribellate orb-weavers wait patiently in their web for their prey, rare planthoppers hide in the grass, Hungarian Ground Beetles crawl in the autumn sand, and elegantly coloured malachites fly through the chilly night in October. The words of late ISTVÁN CSAPODY come to our mind, who, standing on the hill at the Fertőrákos quarry, once said, “*Before we leave this land towards the west, let us look back at the landscape for a moment. The Carpathian Basin bids farewell to us with a colourful summary of its diverse habitats, the world of salt steppe grasslands, rocky grasslands, steppe lakes and forest steppes.*”

In the 1980’s, LÁSZLÓ KÁRPÁTI, first director of the later-established Fertő–Hanság National Park and ISTVÁN CSAPODY showed the members of the Regional Centre of the Hungarian Academy of Sciences, Veszprém (MTA, VEAB) the highlight of the Gönyű forest, the strictly protected sand steppe meadow named after the rose daphne. Had it been today, ISTVÁN CSAPODY could present the “unwrapped” Gönyű sand steppes with these words, “*On arriving at the Carpathian Basin following the Danube from the west, the rare native species of the feather-grass-covered sand steppes greet us first right in the vicinity of Győr. This is our first encounter with the psammophilous wildlife of the Pannonian region.*” As authors and editors, we present this book to the readers in the hope that these sand dunes will not sink deeper into the ocean of the urban-agricultural landscape but preserve their original look with their unique fauna and flora in the long run. It is an essential part and, at the same time, a token of any nation’s culture, richness and future.

CSABA SZINETÁR & GÁBOR TAKÁCS

editors